

# บทที่ 1

## บทนำ

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสุขภาพจิตเป็นปัญหาของประเทศชาติที่เรื้อรังมานาน และมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน จากรายงานของโรงพยาบาลธัญญารักษ์ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2540-2542 พบว่า ผู้ป่วยที่สมัครใจเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลธัญญารักษ์ในปีดังกล่าวเป็นผู้ป่วยที่ใช้ยาเสพติดเป็นครั้งแรกในช่วงอายุ 15-19 ปี มีมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 26.62, 28.90 และ 33.95 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ป่วยที่สมัครใจเข้ารับการรักษาสุขภาพจิตในปี พ.ศ. 2540-2542 นั้นส่วนมากเป็นนักเรียนนักศึกษา ถึงร้อยละ 8.04, 17.14 และ 18.05 ตามลำดับ และพบว่ายังมีเยาวชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบรายงานเฝ้าระวังอีกเป็นจำนวนมาก

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเยาวชนในกลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะวัยศึกษาเล่าเรียน เป็นกลุ่มที่น่าเป็นห่วงและน่าสนใจเป็นอย่างมากในการดูแลเขาเหล่านั้นให้พ้นจากปัญหาสุขภาพจิต ดังนั้น ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตจึงไม่ควรมองข้ามบุคคลในกลุ่มดังกล่าว

โรงพยาบาลธัญญารักษ์ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นสถานพยาบาลหนึ่งที่ทำหน้าที่ดูแลบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานที่ร่วมบูรณาการในการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต 9 หน่วยงาน ซึ่งประกอบด้วยกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุขกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ให้เป็นแกนกลางในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต โดยโรงพยาบาลธัญญารักษ์ร่วมกับทีมประสานในการแก้ไขปัญหายุ่งยากสุขภาพจิตได้คิดค้นการแก้ไขและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มวัยรุ่น เยาวชนนักศึกษา โดยการนำเยาวชนกลุ่มเสพยาเสพติด และเยาวชนกลุ่มเสี่ยง รวมทั้งครอบครัว มาเข้าค่ายบำบัดฟื้นฟู เพื่อร่วมเรียนรู้วิธีการช่วยเหลือ ป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต ตลอดจนส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่งกันและกัน โดยใช้หลักการ Bio-psycho social approach ซึ่งเป็นการดูแลผู้ป่วยแบบเบ็ดเสร็จ และมีการบูรณาการอาการเจ็บป่วย ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือทางจิต

โครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด (ค่ายเยาวชนต้นกล้า) ได้จัดดำเนินการขึ้นใน 9 จังหวัดนำร่อง คือ จังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น แม่ฮ่องสอน ปทุมธานี กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา สุพรรณบุรี สงขลา และปัตตานี ซึ่งแต่ละค่ายแต่ละจังหวัดมีกลุ่มเป้าหมายที่เยาวชนหรือนักเรียนที่เสพยาเสพติดและกลุ่มเสี่ยงค่ายละ 40 คน รวมทั้งผู้ปกครองหรือบิดา-มารดาของเยาวชนกลุ่มดังกล่าวอีกค่ายละ 40 คน โดยโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติดนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเสพยาเสพติดและกลุ่มเสี่ยงได้รับความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาตนเองและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในแนวทางที่ถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้ปกครองมีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือเยาวชนที่มีปัญหาสุขภาพจิตในครอบครัวและชุมชนได้ถูกต้อง

### 3. เพื่อศึกษารูปแบบแก้ไขปัญหายาเสพติดทั้งกลุ่มเยาวชนที่เสพยาเสพติดและกลุ่มเสี่ยง

เนื่องจากค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด (ค่ายเยาวชนต้นกล้า) เป็นค่ายที่ดำเนินการในลักษณะค่ายบำบัดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาตนเอง และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้อง รวมทั้งเพื่อต้องการให้ผู้ปกครองของเยาวชนกลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือเยาวชนที่มีปัญหายาเสพติดในครอบครัวและชุมชนได้อย่างถูกต้อง มีคุณภาพ การดำเนินการค่ายฯ จึงเน้นให้เยาวชนและครอบครัวมาร่วมเรียนรู้วิธีการช่วยเหลือ ป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด ตลอดจนส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่งกันและกัน โดยได้กำหนดเนื้อหาในหลักสูตรให้ประกอบด้วย

1. ความรู้เรื่องการบำบัดรักษา และเรื่องโทษพิษภัยยาเสพติด
2. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์
3. การทำหน้าที่ในครอบครัว
4. การเสริมสร้างความถนัดให้กับตนเอง
5. วิชาหน้าที่พลเมืองไทย

ซึ่งคาดว่าหากเสร็จสิ้นกระบวนการค่ายฯแล้ว เยาวชนและครอบครัวจะได้รับความรู้ ความเข้าใจ และได้ทักษะการปฏิบัติตัวในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง ไม่เป็นปัญหาต่อสังคม และสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดของตนเองได้

โครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด( ค่ายเยาวชนต้นกล้า) เป็นโครงการใหม่และเริ่มจัดทำขึ้นใน 9 จังหวัดนำร่อง คือ จังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น แม่ฮ่องสอน ปทุมธานี กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา สุพรรณบุรี สงขลา และปัตตานี ซึ่งโดยหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว นับเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ซึ่งจะมีประโยชน์อย่างมหาศาลต่อประชาชนและประเทศชาติหากสามารถดำเนินการได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งสามารถขยายผลโครงการต่อไปยังจังหวัดอื่นๆได้ครอบคลุมทั่วประเทศ แต่การที่จะดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอาจทำได้ไม่ง่ายนัก เพราะการดำเนินงานในระยะเวลาอันสั้นจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยประกอบกันทั้งทางด้านการศึกษา วางแผนที่รัดกุม และความพร้อมเพียงในการดำเนินงาน รวมทั้งความแตกต่างในด้านพื้นที่ของแต่ละจังหวัด ซึ่งล้วนแต่ส่งผลต่อการดำเนินการทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ปฏิบัติงานในสังกัดของกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงผลการดำเนินงานตามโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้เสนอต่อผู้บังคับบัญชา รวมทั้งเผยแพร่ไปยังหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางในการปรับปรุง วางแผน และพัฒนาการดำเนินงานโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติดในจังหวัดอื่นๆที่จะดำเนินการขยายผลให้สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายหรือใกล้เคียงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้มากที่สุด

## วัตถุประสงค์การประเมิน

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการดำเนินการโครงการในด้านการจัดเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงานตามโครงการ การคัดเลือกวิทยากร การคัดเลือกผู้เข้าอบรม การคัดเลือกสถานที่งบประมาณ เอกสาร เครื่องมือ เครื่องใช้ และการบริหารโครงการก่อนดำเนินการค่ายฯ
2. เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานในด้านความสามารถและความพร้อมทางการสอนของวิทยากร การแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมของเยาวชนและผู้ปกครองในแต่ละรายวิชา
3. เพื่อศึกษาผลของการดำเนินงานตามโครงการที่ส่งผลต่อเยาวชนและผู้ปกครองกลุ่มเป้าหมายว่ามีการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยยาเสพติดของเยาวชนและผู้ปกครอง การปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับยาเสพติดของเยาวชนและผู้ปกครอง พฤติกรรมการใช้ยาเสพติดของเยาวชน การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเยาวชน การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการทำหน้าที่ในครอบครัวของเยาวชนและผู้ปกครองอย่างน้อยเพียงใด รวมทั้งการดำเนินงานของชมรมภายหลังสิ้นสุดโครงการเป็นไปในรูปแบบใด

## ขอบเขตการประเมิน

1. การประเมินผลโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด (ค่ายเยาวชนต้นกล้า) ครั้งนี้กำหนดขอบเขตเฉพาะค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด ซึ่งเป็นโครงการของโรงพยาบาลธัญญารักษ์ร่วมกับทีมประสานแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่จังหวัดสงขลา ที่จัดดำเนินการขึ้นในวันที่ 7-15 มีนาคม พ.ศ. 2544 เท่านั้น
2. กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล หรือแหล่งข้อมูลในการประเมินผลโครงการ ได้แก่ เยาวชนและผู้ปกครองผู้เข้าร่วมโครงการตลอดระยะเวลาที่กำหนด ผู้บริหารโครงการ ผู้จัดการค่ายฯ วิทยากรประจำค่ายฯ ครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง คณะผู้ประเมิน และจากแบบรายงานและแบบบันทึกผลต่างๆภายในค่ายฯ
3. การประเมินผลโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติดครั้งนี้กำหนดขอบเขตเนื้อหาการประเมิน 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยการดำเนินงาน กระบวนการดำเนินงาน และผลการดำเนินงาน
4. การประเมินผลโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติดครั้งนี้จะไม่ประเมินหลักสูตรของค่ายฯ
5. การประเมินผลโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติดครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการประเมิน โดยวัดความรู้ความเข้าใจในวิชาความรู้เรื่องโทษพิษภัยยาเสพติด การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ การทำหน้าที่ในครอบครัว และทัศนคติที่ถูกต้องต่อยาเสพติด ก่อนเข้าร่วมโครงการ หลังเข้าร่วมโครงการ และภายหลังสิ้นสุดโครงการ 45 วัน เท่านั้น โดยมีได้ครอบคลุมถึงการประเมินผลถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือการป้องกันการเสพยาซ้ำหลังสิ้นสุดกระบวนการค่ายฯ

## นิยามศัพท์เฉพาะ

**โครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด (ค่ายเยาวชนต้นกล้า)** หมายถึง โครงการศึกษาพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในกลุ่มเยาวชนติดยาเสพติดและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง โดยมีการนำหลักวิชาความรู้เรื่องการบำบัดรักษาและโทษพิษภัยยาเสพติด การพัฒนาความฉลาดทาง

อารมณ์ การทำหน้าที่ในครอบครัว การเสริมสร้างความถนัดให้กับตนเอง และวิชาหน้าที่พลเมืองไทย มาประกอบเป็นหลักสูตรในการจัดทำค่ายฯ

**เยาวชนติดยาเสพติด** หมายถึง นักเรียน นักศึกษา หรือวัยรุ่นทั่วไปที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี และเคยมีประวัติการใช้ยาเสพติด ยกเว้น เหล้าและบุหรี่ และหรือรวมถึงผลการตรวจปัสสาวะพบสารเสพติด

**เยาวชนกลุ่มเสี่ยง** หมายถึง นักเรียน นักศึกษา หรือวัยรุ่นทั่วไปที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี และอาจมีประวัติการใช้เหล้า บุหรี่ หรือมีพฤติกรรมอื่นที่สงสัยว่าอาจใช้ยาเสพติด เช่น ไม่สนใจเรียน ผลการเรียนตกต่ำ เทียวเตร่กลางคืน เล่นการพนัน มีเพศสัมพันธ์สำส่อนหรือมั่วสุมกับผู้ใช้ยาเสพติด

**ปัจจัยการดำเนินงาน** หมายถึง ทรัพยากร สิ่งของ และปัจจัยประกอบต่างๆ ที่นำมาใช้เกี่ยวกับการดำเนินงานในโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ การคัดเลือกวิทยากร การคัดเลือกผู้เข้าอบรมในโครงการ การคัดเลือกสถานที่งบประมาณ และการบริหารจัดการก่อนดำเนินงาน

**กระบวนการดำเนินงาน** หมายถึง การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของเยาวชนและผู้ปกครอง ตามความคิดเห็นของวิทยากรและคณะผู้ประเมินในแต่ละรายวิชา ความสามารถและความพร้อมทางการสอนของวิทยากรตามความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมและคณะผู้ประเมิน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

**ผลการดำเนินงาน** หมายถึง ผลของการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยและทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับยาเสพติดของเยาวชนและผู้ปกครอง พฤติกรรมการใช้ยาเสพติด การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ การทำหน้าที่ในครอบครัวของเยาวชนและผู้ปกครอง การดำเนินงานของชมรมภายหลังสิ้นสุดโครงการ

**ทัศนคติเกี่ยวกับยาเสพติด** หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็น ที่บุคคลมีต่อยาเสพติด

**ผู้เข้าอบรม** หมายถึง เยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นกลุ่มเยาวชนผู้ติดยาเสพติดหรือเยาวชนกลุ่มเสี่ยงรวมทั้งผู้ปกครองของเยาวชนดังกล่าวที่เข้าร่วมโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด

## ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบผลการดำเนินการโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูเยาวชนติดยาเสพติด
2. ทราบปัจจัยหรือสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับความล้มเหลวหรือความสำเร็จ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ
3. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานในโครงการต่อไปให้มีความเหมาะสม สมบูรณ์ และเป็นไปตามความมุ่งหมายยิ่งขึ้น
4. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการค่ายบำบัดฟื้นฟูในการดำเนินการครั้งต่อไปให้สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายหรือใกล้เคียงเป้าหมายมากที่สุด